

¹ Esej vznikl z pohřební řeči, kterou Emerson pronesl 9. května 1862 nad Thoreauovým hrobem. V delší formě (ale ponechaje si rysy chvalo-zpěvu na zemřelého přítele) byl publikován v srpnu téhož roku v *Atlantic Monthly*. Na tomto místě je esej otištěn ve zkrácené podobě.

² Ostrov v kanálu La Manche.

³ Kreseus, v šestém století před Kristem král Lydie v Malé Asii, podle dobových bájí nejbohatší muž na Zemi.

⁴ O tomto období Thoreauova života pojednává jeho nejslavnější práce *Walden aneb Život v lesích* (Walden or, Life in the Woods). Česky vyšlo v Odeonu v roce 1991.

⁵ Stojí za pozornost, že i když měl Thoreau o indiánskou kulturu živý zájem a velké uznání pro řemeslnou dovednost indiánských obyvatel, které znal, této kultuře nepřikládal stejnou důležitost jako kulturám starého kontinentu. Ani Thoreau, který svým myšlením a svědomím nekonečně přesahoval rámec mentality 19. století nepochopil, že americká civilizace svým vznikem a rozvojem provždy zničila civilizaci jinou.

⁶ John Brown, abolicionista, popraven za přepadení federálních muničních skladů v Harper's Ferry ve Virginii v roce 1859, které mělo rozpoutat masové povstání černých otroků. Thoreau vystoupil na jeho obhajobu. Viz esej *Obhajoba kapitána Johna Browna*.

⁷ Plotinos (203-270), římský filozof, představitel neoplatonismu.

⁸ V originále *rod*, délková míra, cca 503 cm.

⁹ *Arctic Voyage*, cestopis, jehož autorem je Elisha Kent Kane, americký námořní důstojník a cestovatel. Kniha zaznamenává jeho cestu na severní pól.

¹⁰ Pahorek nedaleko Concordu.

* * *

Esej přeložil a poznámkami opatřil
Vladimír Paulíny

Thoreau

Henry David Thoreau byl posledním mužským potomkem francouzského předka, pocházejícího z ostrova Guernsey². V jeho vlastnostech bylo možné najít příležitostné stopy této krve v kombinaci s velice silným anglosaským géniem.

Narodil se 12. července 1817 v Concordu, ve státě Massachusetts. Harvardskou univerzitu ukončil v roce 1837, aniž dosáhl jakéhokoli literárního úspěchu. Jako svého druhu literární ikonoklast jenom málokdy byl svým kolegům vděčný za jejich služby a neprokazoval jim velikou vážnost, i když jim za mnohé vděčil. Po odchodu z univerzity se spolu se svým bratrem stal učitelem na soukromé škole, ale toto povolání brzy opustil. Jeho otec byl výrobcem tužek a mladý Henry se nakrátko pohroužil do tohoto řemesla, protože věřil, že dokáže vyrobit tužky lepší kvality. Po ukončení experimentů představil výsledky své práce drogistům a kreslířům v Bostonu. Podle certifikátů, které mu vystavili, byla kvalita jeho tužek srovnatelná s nejlepším zbožím londýnských výrobců. Henry se vrátil spokojen domů a jeho přátelé mu gratulovali, že si otevřel cestu k bohatství. Odpověděl, že už v životě žádnou tužku nevyrobí. „Proč bych měl? Přece nebudu opakovat to, co už jsem jednou dokázal.“ Vrátil se pak ke svým nekonečným toulkám a rozmanitým studiím, každý den navazuje nová a nová přátelství s přírodou, i když nikdy nemluvil o zoologii nebo botanice v pravém slova smyslu.

Tehdy byl Henry statným mladíkem a těšil se skvělému zdraví. Po návratu z univerzity se všichni jeho současníci rozmýšleli o svém budoucím povolání nebo se horlivě snažili uchytit v lukrativním zaměstnání a zdálo se proto přirozeným, že i jeho myšlenky by se měly ubírat tímto směrem. Rozhodnutí odmítnout všechny vyšlapané stezky a ponechat si svou solitérní svobodu, i když to znamenalo zklamat přirozená očekávání jeho rodiny a přátel, bylo skutečně neobvyklé, především vzhledem k jeho schopnostem a předpokladům. Ale Thoreau nikdy nezaváhal. Byl to rodilý protestant. Odmítal vzdát se svých představ o vědění kvůli úzkému řemeslu nebo profesi, protože mířil neskonale výš, k umění hodnotného života. Když zneuznával a odmítal názory jiných, bylo to jen proto, že mu obzvláště záleželo na jednotě jeho víry a jeho činů. Nikdy netrpěl leností nebo neukázněností a k získání

peněz volil nejraději manuální práci, například stavbu lodě nebo ohrady, zahradničení, roubování nebo zeměměření, kterou upřednostňoval před dlouhodobými závazky. Jeho spartánské zvyky a minimální potřeby, stejně tak jako jeho dovednost v práci s dřevem a znalost aritmetiky, ho uschopňovaly přežít kdekoli na světě. Naplnění jeho potřeb ho obecně stálo mnohem méně času, než je tomu u jiných lidí, takže jeho potřeba největší – volný čas – byla zabezpečena.

Přirozený talent pro měření, mající původ v jeho matematických znalostech, a zvyk zjišťovat míry a vzdálenosti objektů svého zájmu, velikost stromů, hloubku a rozlohu rybníků, výšku hor a vzdušnou vzdálenost oblíbených vrcholů, to všechno spolu s jeho detailní znalostí území kolem Concordu, ho zcela přirozeně dovedlo k profesi zeměměřiče. Pro Henryho bylo výhodou, že ho práce přibližovala novým a neznámým územím a pomáhala mu v jeho studiích přírody. Jeho přesnost a dovednost v profesi byla široce uznávána a najít si uplatnění nebylo vůbec těžké.

Řešení problémů zeměměření nebylo pro Henryho překážkou k tomu, aby se s velkým odhodláním zabýval mnohem vážnějšími otázkami. Všechny běžné lidské zvyky podrobil kritickému pohledu a rozhodl se najít pro své skutky a chování pevnější základy. Henry byl *protestantem* na hranici extrému a životy jenom nemnoha lidí viděly tolik odříkání a odmítání jako život jeho. Ne zvolil si žádnou profesi, nikdy se neoženil, žil sám, nikdy nechodil do kostela, nikdy nehlasoval ve volbách, nikdy neplatil daně, nejedl maso, nepil víno, neokusil tabák a na toulkách přírodou mu nikdy nebyla společníkem zbraň nebo past. Rozhodl se být snoubencem poznání a přírody a pro něho to bylo rozhodnutí správné. Neměl nadání pro materiální bohatství a dokázal být chudým bez nejmenšího náznaku zanedbanosti nebo nedostatku elegance. „Často si připomínám,“ napsal si do svého deníku, „že i kdyby se mi dostalo bohatství takového Kresea³, mé cíle musí zůstat stejné a mé prostředky též.“ Nemusel bojovat se žádnými pokušeními, choutkami, vášněmi nebo touhou po módních hloupostech. Pěkný dům a ošacení, způsoby a uhlazená řeč „lepších“ lidí mu mnoho neříkaly. Milejší mu byl dobrý indián, a uhlazenost považoval za hlavní překážku skutečného sblížení. Odmítal pozvání na společné hostiny, protože tam podle něho každý každému překážel a s nikým nebylo možné v klidu a osobně si promluvit. „Jsou hrdí na to,“ říkal, „jak je jejich jídlo drahé, já jsem hrdý na to, jak je mé jídlo laciné.“

Když se ho u stolu zeptali, na které z jídel by měl chuť, odpověděl: „Na to, které je nejbliž.“ Víno mu nechutnalo a nikdy netrpěl žádnou nectností. Jednou řekl: „Matně si vzpomínám na příjemný pocit, který jsem jako mladík měl po kouření sušených stonků lilie. Většinou jsem měl po ruce malou zásobu. Nikdy v životě jsem nekouřil nic, co by snad bylo škodlivé.“

Rozhodl se, že bude bohatý tím, že bude mít co nejméně potřeb, potřeb, které dokáže lehce uspokojit. Na svých cestách jezdil vlakem jenom v nejnужnějších případech, raději prošel pěšky stovky mil, vyhýbaje se zájezdním hostincům, přespával v příbytcích farmářů a rybářů, kde našel lidi, se kterými mohl pohovořit a získat tak informace, které potřeboval.

V jeho povaze bylo něco vojáckého a zároveň neochota podřídit se, mužnost a vynikající, ale jenom málo jemnosti, jakoby se ve své kůži cítil jenom když byl v opozici. Odhaloval faleš, pranýřoval hloupost. Říci Ne ho nic nestálo a jistěže to shledal lehčím, než říci Ano. Zdálo se, že po vyslechnutí jakéhokoli návrhu bylo jeho instinktem odmítnout, natolik neměl trpělivost s omezeními našeho každodenního myšlení. Tyto jeho návyky samozřejmě nepřispívaly k jeho společenské oblíbenosti, a i když nebylo těžké odhalit, že se za jeho chováním neskrývá zlomyslnost, mnoho nadějných konverzací bylo zmařeno. Jeho čistota a bezelstnost nenašla rovnocenné partnerství. Jak řekl jeden z jeho přátel: „Henryho miluji, ale nemohu ho přece mít rád.“

I tento náš samotářský stoik však znal pocit náklonnosti k lidem, a nejlépe se cítil ve společnosti mladých, které měl nade všechno rád a které bavil, tak jak to uměl jenom on, různými nekonečnými historkami ze svých toulek, a nikdy neodmítl, když byl vyzván, vést výpravu za borůvkami nebo kaštanami.

Byl to mluvčí a konatel pravdy – takovým se narodil – což často vedlo k dramatickým situacím. Sousedé a známí chtěli při každé příležitosti vědět, jaký je Henryho názor na danou věc, na kterou stranu se přidá, a on nikdy nezklamal a vždy přispěl originálním úsudkem.

V roce 1845 si postavil dřevěný domek na břehu rybníka Walden a dva roky tam osamocen žil život naplněný prací a studiem.⁴ Tento čin byl pro něj typický a prospěšný. Nikdo ho nepodezíral z přetvářky. Konec konců, svým myšlením se od svých sousedů odlišoval ještě více, než svým způsobem života. Jakmile vyčerpal výhody své samoty, svůj

waldenský příbytek opustil. V roce 1846 byl vsazen do vězení za neplacení daní. Důvodem neplacení byl jeho nesouhlas s užitím veřejných prostředků. Byl propuštěn poté, co za něho daň zaplatil jeho přítel. Stejná situace hrozila další rok, ale protože jeho přítel opět zaplatil, Henry se poddal, i když výdaje vlády nikdy kritizovat nepřestal. Žádná opozice vůči jeho osobě nebo zesměšňování jeho osoby pro něj nic neznamenal. Chladně a bez zábrán dával vždy najevo své názory, bez ohledu na názor většiny. Kdyby každý jeden člověk v jeho okolí měl právě opačný názor, pro Henryho by to nemělo prázdnotu důležitosti.

Nikdy neexistoval skutečnější Američan než Henry Thoreau. Jeho láska k této zemi byla ryzí a jeho averze k anglickým a evropským způsobům a vkusu hraničila s opovržením. Bez zájmu naslouchal novinkám a bonmotům z londýnských kruhů, a i když se snažil zachovat slušnost, ty historky ho k smrti nudily. Mužové se všichni chovali jeden jako druhý. Proč nemohli žít tak daleko od sebe, aby mohli být každý sám sebou? Lákala ho divočina a mnohem raději než Londýn by navštívil Oregon. „Ve všech částech Velké Británie,“ zapsal si do svého deníku, „byly objeveny stopy Římanů, jejich pohřebiště, jejich pevnosti, jejich cesty, jejich obydlí. Ale Nová Anglie nebyla založena na žádných římských ruinách. Základy našich obydlí nespočívají na popelů předešlé civilizace.“⁵

Je zbytečné zdůrazňovat, že jako idealista vystupující za zrušení otroctví, zrušení daní a téměř za zrušení vlády, Thoreau neměl zastoupení v praktické politice a byl v opozici vůči všem druhům reformátorů. Jediná strana, která se těšila jeho jednoznačné podpoře, byla Strana za zrušení otroctví. Z Henryho osobních přátel se jenom jednomu muži dostalo mimořádného uznání. Předtím, než promluvil na obhajobu kapitána Johna Browna⁶, rozeslal Thoreau do většiny domácností v Concordu oznámení, že v neděli večer vystoupí v městském sále na toto téma. Republikánský výbor a Výbor abolitionistů mu písemně oznámily, že toto vystoupení je předčasné a že ho nedoporučují. Jeho odpověď: „Nestojím o vaši radu, ale o vaši účast.“ Sál byl plný už dlouho před vystoupením a jeho upřímná chvála hrdiny Browna byla vyslyšena všemi s uznáním a mnohými s nečekanými sympatiemi.

O Plotinovi⁷ bylo řečeno, že se styděl za své tělo, a je velice pravděpodobné, že k tomu měl dobrý důvod, že jeho tělo bylo špatným sluhou, že neměl dovednost v obcování s hmotným světem, jak se to často u lidí s abstraktní inteligencí stává. Ale

Henry Thoreau byl vybaven tělem nejvyšší užitečnosti, tělem uvyklým nárokům, které na ně jeho majitel kladl. Henry byl nevysoké postavy, pevně stavěný, světlé pleti, s tvrdým pohledem vážných modrých očí. V pozdějších letech zdobil jeho tvář plnovous. Jeho smysly byly neomylné, kosti pevné, ruce silné a dovedné v práci s nástroji. Nad tím vším čněla jednota těla a mysli. Dokázal odkrokovat šestnáct tyčí⁸ přesněji, než mohli jiní změřit palicí a řetězem. V noci dovedl nalézt v lese stezku. Dokázal odhadnout výšku stromu a váhu telete nebo prasete stejně dobře jako handlíř. Byl to dobrý plavec, běžec, bruslař a lodník, ale především nepřekonatelný chodec. Z délky jeho toulek se odvíjela délka jeho zápisků. Když byl zavřen v domě, nic nenapsal.

Nadřazenost, která vyzařovala z jeho osobnosti, nebyla jenom dílem nevšedního, přímočarého myšlení, pracovitých rukou, zostřené vnímavosti a silné vůle. Musím ještě připomenout vlastnost nejdůležitější – moudrost, vlastní pouze nemnoha lidem, která mu náš hmotný svět představila jenom jako prostředek a symbol. Tento objev, který některým básníkům dodá jakési nedbalé a mihotavé světlo a slouží jenom jako ozdoba jejich psaní, byl u Thoreaua proměněn v nehasnoucí světlo poznání, které i když snad bylo někdy zastíněno drobnými kazy jeho povahy, vybavilo ho schopností následovat božskou vizi. Jednou, ještě za svého mládí, prohlásil: „Ten druhý svět je mým uměním, mé tužky a nástroje nikdy nezobrazí žádný jiný. Nebude pro mne jen prostředkem.“ Toto byla múza a inspirace, které ovládaly jeho názory, hovory, studia, práci a směřování života. To z něj udělalo pronikavého soudce svých současníků.

Každou záležitost okamžitě pochopil a jasně viděl omezení a chudost těch, se kterými rozmlouval. Před jeho hrozným pohledem nebylo úniku. Poznal jsem mnoho citlivých mladých mužů, kteří v jeho společnosti okamžitě uvěřili, že právě on je tím člověkem, kterého hledají, že jenom on jim může poradit, co si mají se svými životy počít. Jeho vztah k takovýmto lidem nebyl nikdy srdečný, nýbrž lehce nadřazený, didaktický – často zesměšňoval jejich vybrané způsoby – a jenom velice zvolna, jestli vůbec, souhlasil s dalším setkáním. „Zdalipak by si s nimi nevyšel na procházku?“ Nebyl si jist. Nic pro něj nebylo tak důležité, jako jeho toulky, a jenom velice nerad se o ně s někým dělil. Dostával pozvání k návštěvám slavných lidí, ale odmítal. Ctitelé mu na vlastní náklady nabízeli cesty do dalekých zemí, do Západní Indie a Jižní Ameriky zcela bezvýsledně.

Henry Thoreau věnoval svého génia a lásku polím, pahorkům a vodám v okolí svého rodného města a obeznámil s nimi všechny čtoucí Američany, jakož i čtenáře v zámoří. Řeku, na jejích březích se narodil, znal od pramenů až po její soutok s řekou Merrimack. Mnoho let ji denně pozoroval, v zimě i v létě. Výsledky nedávného průzkumu Vodohospodářské komise, kterou pověřila vláda státu Massachusetts, znal Thoreau už před léty. Znal všechno, co se dělo na říčním dně, na jejích březích a ve vzduchu nad vodou; ryby a jejich potěr, jejich hnízda, zvyklosti a potravu; mouchy, které naplní vzduch jenom jeden večer v roce a na které se ryby vrhají tak dravě, až umírají přesyceností; hromady oblázků na mělčinách, které dokáží převrhnout vůz a které jsou hnízdištěm spousty drobných ryb; vodní ptactvo, volavky, kachny, husice, orlovce; též užovku, ondatru, vydru, sviště a lišku na březích a želvy, žáby a cvrčky, kteří byli součástí zpěvu řeky. Všechna tato stvoření byla pro něj přáteli a sousedy a jejich zabíjení nenáviděl. Rád mluvil o řece a o jejích zvyklostech, jako by byla živým tvorem, i když se vždy držel jenom přesných faktů a pozorování. Tak, jak znal svou řeku, znal i všechny rybníky a jezírka kolem.

Své město a jeho okolí si Henry zvolil jako nejoblíbenější místo svých přírodovědeckých pozorování. Objevil, že flóra státu Massachusetts zahrnuje téměř všechny důležité druhy amerického kontinentu – většinu dubů, vrb, nejvzácnější jehličnany, jasan, javor, buk a lísku. Knihu *Arktická cesta*⁹ vrátil příteli se slovy: „Většinu pozorovaných jevů je možné najít i v Concordu.“ Jeho závist vzbudil jenom současný západ a východ Slunce na severním pólu, nebo pětiminutový den po půlroční noci, podívaná, kterou mu Annursnuc¹⁰ nemohl poskytnout. Na jedné ze svých pochůzek našel červený sníh a nechal se slyšet, že jednou objeví v okolí Concordu i leknín Viktorii.

Jeho zvyk vztahovat všechno k poledníku města Concord neměl původ v neznalosti nebo nezájmu o jiné délky a šířky, bylo to spíše hravé vyjádření jeho víry v rovnocennost všech míst a také v to, že nejlepší je to místo, na kterém člověk právě stanul.

Procházka v jeho doprovodu byla čistou radostí. Krajinu znal jako liška nebo pták a volně jí procházel svými vlastními stezkami. Znal všechny stopy ve sněhu i v blátě a vždy věděl, které zvíře mu právě zkřížilo cestu. Takovému průvodci se člověk podvolil s radostí a odměna na sebe nenechala čekat.

Jeho zájem o vše živé měl původ v jeho hlubokém sepětí s přírodou. Nikdy se ale nepokusil defi-

novat význam nebo smysl živého světa. Nikdy by nenabídl výsledky svých pozorování přírodopisné společnosti. „Proč bych měl? Odtrhnout popis od jeho spojení s mou myslí by mu v mých očích odebralo všechnu hodnotu.“ Víc než kdo jiný si uvědomoval, že důležitým není fakt, ale jeho odraz v lidské mysli. V jeho mysli byl každý fakt přijímán s úctou jako symbol řádu a krásy božského celku.

Kterémukoli přírodnímu úkazu věnoval stejnou pozornost. Hloubka jeho vnímání mu umožnila nalézt shodu zákonitostí společných hmotnému světu. Nikdy jsem ve svém životě nepoznal jiného člověka, který by tak pohotově dokázal odvodit obecnou zákonitost z jediného pozorovaného jevu. Henry nebyl žádný úzce zaměřený puntičkář. Jeho oči byly otevřeny kráse, jeho uši uměly naslouchat hudbě. Kráse a hudbě ve všem.

Žádná univerzita mu nikdy nenabídla profesorské křeslo, žádná učená společnost ho neudělala svým tajemníkem, korespondentem, nebo i jen členem. Snad se ty spolky učenců děsily následků jeho přítomnosti. A přece jenom nemnoho lidí chápalo tajemství přírody a jejího génia tak všeobjímajícím způsobem. Henry neměl ani špetku respektu před názory jiných jednotlivců nebo institucí, uctíval jenom pravdu samotnou. Jeho sousedé a spoluobčané, pro které byl zpočátku jenom podivínem, se naučili mu rozumět a později se mezi nimi těšil uznání a obdivu. Farmáři, pro které pracoval jako zeměměřič, velice rychle rozpoznali jeho vzácnou dovednost a přesnost, jeho znalost země, stromů, ptáků a pozůstatků indiánské civilizace, což mu umožňovalo říci farmářům o jejich vlastních farmách víc, než kdy sami věděli, a mnozí z nich měli pocit, že Henry má na jejich pozemcích větší práva než oni sami. Cítili též nadřazenost jeho charakteru, který působil na všechny lid přirozenou autoritou.

I když se v jeho pracích často najde jízlivá zmínka o kostelích a duchovních, musím říci, že Henry byl člověkem zřídka kdy viděné, delikátní a absolutní víry, člověkem neschopným jakéhokoli znesvěcení, ať už činy nebo myšlenkami. Samozřejmě, že stejná izolace, která provázela jeho myšlení a způsob života, ho vydělila též z institucí náboženských. Není ale třeba mu nic vytýkat ani ničeho litovat. Jak už kdysi dávno vysvětlil Aristoteles: „Ten, kdo předčí své bližní ctností, už není součástí obce. Její zákon pro něj neplatí, protože je zákonem sám sobě.“

Thoreau byl upřímnost sama a svým svatým životem mohl být oporou víry všech proroků v etické zákony. Blahodárná zkušenost, která nemůže být zapomenuta. Byl názoru, že bez víry a oddanosti

nemůže být nic velikého dosaženo a také, že všichni bigotní sektáři by toto měli mít na paměti.

Jeho ctnosti někdy samozřejmě zabíhaly do extrémů. Nebylo těžké vytušit, že náš dobrovolný solitér byl osamělejší, než by si snad přál jenom proto, že vždy a od všech nežádal nic než strohou pravdu. Sám ztělesnění ryzosti, od ostatních očekával stejnou minci. Jeho chování doprovázela tak nebezpečná upřímnost, že mu jeho přátelé přezdívali „ten strašný Thoreau“, jako by mluvil, i když mlčel, jako by byl přítomen i po svém odchodu. Myslím, že přísnost jeho ideálů jej tak trochu ochudila o zdravou dávku lidské společnosti.

Kdyby byl jeho génius jenom jakousi lepší rozjímavostí, přesně by zapadl do jeho života, ale s jeho energií a praktickými schopnostmi byl zrozen pro veliké dílo a pro vedení; a já o to víc lituji promrhání jeho vzácné síly a nemohu než mu vyčíst jako chybu to, že neměl žádné ambice. Namísto toho, aby vedl Ameriku, byl jenom velitelem borůvkářské výpravy.

Ale tyto slabůstky, skutečné nebo zdánlivé, rychle mizely pod neustále rostoucí oduševnělostí a moudrostí, které zastínily prohry novými vítězstvími. Henryho studia přírody byly věčnou ozdobou jeho osobnosti a inspirovaly jeho přátele ke zvědavosti vidět svět jeho očima a dozvědět se o jeho dobrodružstvích.

Botanici znají květinu, která je stejného rodu jako jedna z našich letních květin – kociánek – a která roste na nepřístupných srázích tyrolských hor, kam si i kamzíci jenom stěží troufnou. Každým rokem slézají lovci tyto srázy, pokoušení krásou květiny, ale též láskou, protože švýcarské dívky si květiny cení jako lásky nejčistšího důkazu. Na úpatí těchto srázů jsou někdy nalezeni mrtví lovci s květinou v nehybných prstech. Botanici jí dali jméno *Gnaphalium leontopodium*, ale pro Švýcary je to *Edelweisse*, což znamená vzácná čistota. Vždy se mi zdálo, že Thoreau žil v naději a právu získat tuto květinu. Rozsah, se kterým pokračoval ve svých studiích, žádal si dlouhověkosti, a my jsme byli o to méně připraveni na jeho náhlý odchod. Tato země ještě neví, jak skvělého syna ztratila. Je bolestivé si uvědomit, že musel odejít, aniž dosáhl svého cíle. Cíle, kterého nikdo jiný nikdy nedosáhne. Je urážkou jeho vznesené duše, že musel opustit tento svět předtím, než jej jeho souputníci spatřili takového, jakým skutečně byl. Snad alespoň jeho duše nalezne uspokojení. Za svého krátkého života vyčerpал možnosti tohoto světa. Ale on nalezne svůj domov všude tam, kde je vědění, ctnost a krása.

OBČANSKÁ NEPOSUŠNOST

Z celého srdce přijímám motto: „Nejlepší je taková vláda, která vládne nejméně“²; a velice rád bych viděl jeho rychlé a systematické uvádění v život. Dovedeno do důsledků, vede nás toto motto k ponaučení dalšímu, kterého jsem též zastáncem: „Nejlepší je taková vláda, která nevládne vůbec“, a až na to bude lidstvo připraveno, bude toto vláda, kterou si zvolí. Vláda je přinejlepším jenom účelovým opatřením, přičemž se u mnohých vlád těžko hledá jejich účel a všem vládám se stane, že jsou bezúčelnými alespoň někdy. Všechny závažné námítky, které byly vzneseny proti trvalé armádě, a není jich právě málo, mohou být konečně vzneseny také proti trvalé vládě. Trvalá armáda je jenom prodlouženou rukou trvalé vlády. A vláda sama o sobě, pouhý to způsob, který si lid zvolil k uplatňování své vůle, je stejně jako armáda ohrožena korupcí a zneužitím ještě před tím, než dostane lid možnost jejím prostřednictvím cokoli ovlivnit. Pohleďte na válku v Mexiku, dílo hrstky lidí, kteří použili trvalou vládu jako nástroj svých zájmů, protože lid by k válečnému řešení nedal souhlas.³

Není snad současná americká vláda jenom mladou, začínající tradicí, která se snaží neoslabena dožít další generace, ale která v každém okamžiku ztrácí část své integrity? Vláda nemá sílu a vitalitu jediného živého člověka, protože jediný člověk ji dokáže přizpůsobit své vůli. Vláda je pro lid jenom jakousi dřevěnou puškou, kdyby se přece jenom rozhodl ji použít jako skutečnou zbraň, bylo by po ní. Jenomže ani to neubírá vládě na vážnosti, protože lidé potřebují vidět složitou mašinérii a slyšet její hřmot, aby se naplnila jejich představa účinné vlády. Vlády jsou důkazem toho, jak úspěšně může být člověk podveden nebo donucen podvádět své bližní ku prospěchu těchto vlád. I kdybychom připustili, že naše vláda je skvělá, pravdou zůstane, že tato vláda nikdy ničím nepodpořila živnosti a obchody, leda snad horlivostí, se kterou jim uhnula z cesty. Vláda není zárukou svobody v této zemi. Vláda neosídluje Západ. Vláda nedává vzdělání. Všeho bylo dosaženo jenom díky povaze, která je vlastní americkému lidu, a bylo by dosaženo ještě víc, nebýt překážek, které klade právě vláda. Protože vláda je jenom účelové opatření, které by mělo lidem umožnit nechat jeden druhého být, jenomže, jak už jsem řekl, když jde o skutečný prospěch, vlády nejčastěji

zapomínají na ty, ku prospěchu kterých byly vytvořeny. Obchod a řemesla si musely osvojit vlastnosti indické gummy, jinak by nikdy nemohly uspět, i přes překážky, které jim zákonodárci neustále kladou pod nohy. A když už hovoříme o zákonodárcích, kdyby se tito mužové měli hodnotit podle výsledků svých činů, a ne zčásti i podle jejich záměrů, museli by být potrestáni stejně jako bandité, kteří kladou překážky na železniční koleje.

Ale abych mluvil prakticky a jako občan, na rozdíl od skupinek, které sebe sama označují jako muže žádné vlády, já nepožaduji okamžité zrušení vlády. Co však požaduji okamžitě, je lepší vláda. Ať dá každý najevo, jaký druh vlády by se těšil jeho úctě, a první krok k vytvoření lepší vlády je učiněn.

Konec konců praktický důvod pro to, že je to vždy většina, která vládne, není v tom, že by mohla být většina blíže pravdě, ani že by to bylo nejspravedlivější vůči menšinám, ale v tom, že většina je fyzicky nejsilnější. Vláda, ve které za všech okolností vládne většina, není založena na spravedlnosti, dokonce ani na spravedlnosti, jak ji chápou lidé. Cožpak nemůže být vytvořena vláda, ve které o dobrou a zlu nerozhoduje většina, ale svědomí? Vláda, ve které většina rozhoduje jenom o otázkách, na které se vztahuje pravidlo účelnosti? Cožpak musí občan, třeba jen na chvíli, nebo jenom v nejmenší míře, podřídit své svědomí zákonodárcům? Proč pak byl každý nadán svědomím? Myslím, že nejprve musíme být lidmi, až pak občany. Zdaleka není tak žádoucí rozvíjet úctu k zákonu, jako je žádoucí rozvíjet úctu k pravdě. Jediná povinnost, kterou mám právo přijmout, je v každé chvíli činit to, co považuji za správné. Bylo řečeno, že kolektiv nemá svědomí⁴, ale kolektiv uvědomělých lidí je kolektivem se svědomím. Žádný zákon nikdy neučinil lid více spravedlivým a dvojnásob to platí o úctě k zákonu; i ti nejbohabojnější z nás se každý den stávají nástrojem nespravedlnosti. Běžným a přirozeným výsledkem nepatřičného respektu k zákonu je pak pohled na rotu vojáků; plukovník, kapitán, kaprál, vojíni, všichni do jednoho maširují v úhledném zástupu přes pahorky a údolí do válek, proti své vlastní vůli, ano, proti zdravému rozumu a svědomí, sverpý je to pochod, až z toho buší srdce. Nemají pochyb, že je to prokletá práce, která na ně čeká, vždyť ve skrytu duše jsou to mírumilovní

tvorové. Kdo jsou vlastně? Jsou to ještě lidé? Nebo jenom malé pohyblivé pevnůstky a sklady munice ve službách mužů moci, kteří neznají skrupulí? Navštivte někdy Navy Yard⁵ a podívejte se na ty námořníky, muže, kteří jsou dílem americké vlády. Jakoby byli dílem temných sil, pouhé stíny a pozůstatky lidskosti, mužové živí a ustrojení, nastoupení v pozoru, a přece už pohřbeni pod zbraněmi se smutečným doprovodem:

*„Neslyšen zvuk bubnu a hlas pohřební řeči,
když jsme s jeho ostatky spěchali ke hradbám,
nikdo nevzdal hold výstřelem na rozloučenou
nad hrobem vojáka, kterého jsme pohřbili jako hrdinu.“⁶*

Mnoho mužů slouží takto státu ne jako lidé, ale jako stroje. Oni tvoří armádu, zálohy, vězeňské dozorce, konstáblы a tak dále. Ve většině případů nevládnou vlastním úsudkem nebo morálním smyslem, jsou jako stromy a půda a kameny, a možná, že dřevění vojáci by posloužili stejnému účelu stejně dobře. Takoví lidé si nezaslouží více respektu než slamění strašáci. Mají stejnou cenu jako poslušní psi nebo koně. A přece jsou právě tito lidé běžně považováni za dobré občany. Jiní, jako zákonodárci, politici, právníci, ministři a úředníci slouží státu hlavou, ale protože se jenom zřídka zabývají morálním rozlišením, mohou stejně dobře sloužit ďáblu – aniž by chtěli – jako bohu. Nemnoho hrdinů, vlastenců, mučedníků, reformátorů v pravém smyslu a lidí slouží státu také svým svědomím, takže mu nevyhnutelně v mnohém oponují a jsou jím často považováni za nepřátele. Moudrý člověk může být užitečný jenom jako člověk, ne jako kus hlíny, který chrání noru před průvanem; takovou službu zvládne i jeho prach.

*„Jsem příliš vznešený na to, abych vlastnil majetek,⁷
byl někomu podřízen,
pouhý užitečný slouha nebo nástroj
kteréhokoli státu na světě.“⁷*

Ten, kdo se úplně rozdá svým bližním, zdá se jím být neužitečným a sobeckým, ale ten, kdo ze sebe vydá jenom část, je prohlašován za dobrodince a filantropa.

Jaký postoj má tedy člověk zaujmout vůči současné americké vládě? Má odpověď zní, že není možné být ve spojení s touto vládou bez ztráty tváře. Ani na okamžik nemohu uznat tuto politickou organizaci jako svou vládu, když také vládne otrokům.

Každý člověk uznává právo na revoluci, tedy právo odepřít poslušnost a postavit se proti vládě, když se její tyranie a neužitečnost stanou nesnesitelnými. Ale téměř všichni říkají, že takováto situace ještě nenastala. Myslí si, že se odehrála jen jednou, a to v případě Revoluce v roce 1775⁸. Kdyby mi někdo řekl, že naše vláda je špatná, protože zdaňuje některá cizí zboží dovezená do našich přístavů, asi bych se zdržel hlasitých projevů nesouhlasu, protože se bez tohoto zboží obejdu; každý mechanismus má své vady. Ale když se z vady stane samostatný mechanismus, když se útlak a loupení změni v instituci, říkám, takového mechanismu je nutno se zbavit. Jinými slovy, když tvoří otroci jednu šestinu národa, který je národem běženců svobody, když je celá země nespravedlivě obsazena a okupována cizí armádou a podřízena vojenským zákonům, myslím, že pro poctivého člověka je nejvyšší čas k rebelii a revoluci. Tato morální povinnost je o to naléhavější, že takto potupenou zemí není naše země; naše je armáda okupantů.

Paley, pro mnohé uznávaná autorita v oblasti morálky, ve své kapitole *Povinnost podřídit se vládě*⁹ snižuje otázku občanské poslušnosti na otázku účelnosti a říká: „Podřízení se vládě se děje z vůle boží, dokud je to v zájmu celé společnosti, tedy dokud stávající vládě nemůže být oponováno nebo nemůže být změněna, aniž by došlo k obětem a nepořádkům, ale ani o den déle.“ – „Když přijmeme tento princip, oprávněnost každého případu odporu vůči vládě může být propočítána jako poměr rizika a mrzutosti na straně jedné a pravděpodobnosti a ceny jejich nápravy na straně druhé. O tom,“ pokračuje Paley, „rozhodne každý člověk sám za sebe.“ Jenomže Paley zřejmě nikdy neuvažoval o případech, na které se nevztahuje pravidlo účelnosti, když lid, stejně jako jednotlivci, musí učinit spravedlnosti zadost, ať to stojí co to stojí. Kdybych nespravedlivě připravil topícího se člověka o trám, který mu může zachránit život, jsem povinen mu tento trám vrátit, i kdybych měl při tom sám utonout.¹⁰ Toto by podle Paleyho bylo nepohodlné, ale zachránilo by to lidský život. Lidé této země musí propustit své otroky a zastavit válku v Mexiku, i kdyby za to měli zaplatit svou vlastní existencí.

Národy v praxi souhlasí s Paleyem, ale myslí si snad někdo, že náš vlastní stát Massachusetts jedná v současné krizi správně? V praktické rovině není oponenty reformy v Massachusetts sto tisíc politikářů Jihu, ale sto tisíc kupců a farmářů¹¹ tady u nás, které více zajímá obchodování než lidskost a kteří nejsou připraveni učinit zadost spravedl-

nosti vůči otrokům a vůči Mexiku, *ať to stojí co to stojí*. Tady nejde o svár s nepřáteli kdesi daleko, ale s těmi, kteří v blízkosti našich domovů jsou s nepřitelem spřáhnuti a bez kterých by byl tento nepřítel zcela neškodný. Už jsme si uvykli říkat, že masy jsou nepřipraveny; ale zlepšení je příliš pomalé, protože jenom nemnoho lidí je moudřejších nebo vyspělejších než většina. Není tolik důležité, aby bylo mnoho lidí tak dobrých jako my, jestliže je alespoň někde absolutní dobro, které pak pohne masami. Tisíce lidí jsou *svým názorem* proti otroctví a proti válce, a přece neudělají prakticky nic pro to, aby byl těmto zločinům učiněn konec. Tito lidé, kteří se prohlašují za potomky Washingtona a Franklina, sedí s rukama v kapsách a tvrdí, že nelze nic udělat. Otázka svobody je pro ně méně důležitá než otázka svobodného trhu a po vydatné večeri si tiše čtou obchodní zprávy spolu s nejčerstvějšími depešemi z Mexika a ještě nad oběma klidně usnou. Váhají, nesouhlasí, někdy dokonce posílají petice, ale neudělají nic opravdového a účinného. Dobře zabezpečení budou čekat, až někdo jiný napraví křivdy, které trápí jejich svědomí. Přínejlepším pomohou svým volebním hlasem nebo sotva znatelnou morální podporou a přáním úspěchu. Na jediného mravného člověka připadne devět set devadesát devět patronů mravnosti; je ale lepší mít co do činění se skutečným vlastníkem mravnosti, než jenom s jejím dočasným strážcem.

Volby jsou vždy tak trochu hazardní hrou, jako dáma nebo vrhcáby, s lehkým morálním nádechem, je to hra s dobrem a zlem, která klade otázky o morálce, a určitá sázka tuto hru přirozeně doprovází. Povaha voličů není v sázce. Odevzdám svůj hlas, jak uznám za správné, ale nejsem příliš znepokojen tím, zdali moje pravda převáží. Jsem připraven přenechat to většině. Závaznost rozhodnutí většiny proto nikdy nesažá za hranice účelnosti. Volit pravdu ještě neznamená něco pro tuto pravdu udělat. Je to jenom chabé vyjádření touhy po tom, aby se této pravdě dostalo vítězství. Moudrý člověk ale nemůže ponechat pravdu v rukou náhody, nebo doufat, že se pravda uplatní prostřednictvím vlády většiny. V činech mas je jenom málo mravnosti. Až bude většina konečně hlasovat za zrušení otroctví, bude to už jenom projev netečnosti nebo skutečnosti, že období otroctví se i tak chýlí ke konci. Tito voliči budou posledními otroky. Urychlit zrušení otroctví můžou jenom hlasy lidí, kteří touto volbou chtějí potvrdit svou vlastní svobodu.

Doslechl jsem se, že se má v Baltimore sejít shromáždění pro výběr prezidentského kandidá-

ta, kterého se zúčastní především velcí vydavatelé a profesionální politici. Co ale znamená rozhodnutí, které tam přijmou, pro nezávislého, inteligentního a poctivého člověka? Cožpak se nemůžeme spolehnout na nezávislé hlasy? Cožpak není v této zemi mnoho lidí, kteří se shromáždění nezúčastňují? Ale ne; zdá se, že všichni takzvaní vážení občané už opustili své pozice a zoufají si nad osudem země, i když by měla země zoufat nad nimi. Okamžitě jsou připraveni přijmout shromážděním zvoleného kandidáta jako jediného, který je k dispozici, čímž dokazují, že oni sami jsou plně k dispozici jakýmkoli účelům demagoga. Volební hlas takovýchto lidí nemá větší hodnotu, než hlas kteréhokoli cizince bez principů nebo prodejného domorodce, které je oba možno koupit. Kde jsou lidé, kteří, jak říká můj soused, mají páteř, kterou neprostrčíš ruku? Naše statistiky se mýlí, údaje o populaci jsou přehnané. Protože kolik *lidí* se v této zemi najde na tisíci čtverečních míli? Stěží jediný člověk. Jako by Amerika nenabídla svým novousedlíkům žádný stimul. Američané se ale proměnili v členy všelijakých sdružení, které poznáte podle jejich mimořádně vyvinutého smyslu pro stádnost a příkladného nedostatku intelektu a zdravé sebedůvěry. Jejich prvním a hlavním zájmem jako by byly starobince a sbírky pro vdovy a sirotky, jejich je společnost vzájemné závislosti, která je pro ně především zárukou důstojného pohřbu.

Není samozřejmou povinností člověka zasvětit svůj život vykořevení jakéhokoli, i toho největšího zla, je mnoho dalších důležitých záležitostí, které se ucházejí o naši pozornost; je ale povinností každého alespoň se nestát součástí zla, nepodporovat zlo svými činy. Když se rozhodnu k činu nebo myšlence, musím se nejprve ujistit, nepřekážím-li jinému člověku v tomtéž. Pohleďte jenom jaká nesrovnalost je běžně tolerována: slyšel jsem už nejednoho obyvatele našeho města říkat, že by byli rádi, kdyby je vláda vynechala z účasti na potlačování povstání otroků a na válce v Mexiku. A přece, stejní lidé, každý z nich, přímo svou loajalitou vůči vládě a nepřimo svými daněmi poskytují za sebe náhradu. Voják, který odmítá sloužit v nespravedlivé válce, je oslavován těmi, kdo neodmítají udržet při životě válčící vládu, těmi, jejichž vlastními skutky a postoji tento voják pohrdá a anuluje je. Jakoby pokání Státu spočívalo v tom, že si pořídí své vlastní ostré kritiky, i když přitom ani na chvíli nepřestane hřešit. Takže ve jménu vlády a pořádku musíme nakonec všichni vzdávat hold a poskytovat podporu naší vlastní podlosti. Po počátečním studu z první-

ho zločinu přichází lhostejnost a z nemorálnosti se stane jenom cosi, stojící „mimo morálku“.

Jenom ten největší nezájem může zabezpečit přetrvávání nejvážnějších a nejčastějších chyb. Ti, kteří nesouhlasí s povahou a politikou naší vlády a přece jí propůjčují svou loajalitu a podporu, jsou bezpochyby jejími nejuvědomělejšími podpůrci, a proto velice často nejvážnější překážkou reformem. Objevily se petice požadující, aby se Stát¹² oddělil od Unie a neuznával prezidentovy požadavky. Proč tedy tito lidé nezruší unii sami – unii mezi sebou a státem – a neodmítnou platit své kvóty do státní pokladny? Cožpak nejsou ve svém vztahu ke Státu ve stejné pozici, jako je Stát k Unii? A cožpak důvody, které Státu brání oponovat Unii, nejsou stejné jako důvody, které jim brání oponovat Státu?

Jak se tito lidé mohou spokojit s pocitem, že jsou šizeni? Když vás soused ošidí o jediný dolar, nespokojíte se s tímto vědomím a nepomohou ani petice, ve kterých ho žádáte o navrácení dluhu, ale podniknete účinné kroky k tomu, abyste své peníze dostali zpět a už nikdy nebyli podvedeni. Činy, založené na principu – na smyslu pro pravdu a konání pravdy, mění stav věcí a mění i naše vztahy, a jsou proto nezbytně revoluční; odporují tomu, co bylo. Tyto činy nerozdělují jenom státy a církve, ale i rodiny a dokonce jednotlivce, ve kterých tvoří hranici mezi ďábelským a božským.

Nespravedlivé zákony jsou realitou a před námi jsou tři možnosti: podřídit se jim; usilovat o jejich změnu, ale dodržovat je až do doby, než bude této změny dosaženo; ihned je porušit. Za takové vlády jako je naše převládá postoj, že je nutno čekat a trpělivě přesvědčovat většinu, aby změny zákonů podpořila. Názor, podle kterého by revolta a snaha o nápravu mohla způsobit ještě více zla. Jenomže to je jen a jen chyba vlády; ta všechno zhoršuje. Proč nemá více snahy reformu pochopit a vytvořit pro ni podmínky? Proč si více neváží názorů osvícené menšiny? Proč nařiká a klade odpor ještě před tím, než byla zasažena? Proč nevyzve své občany k většímu úsilí a k tomu, aby věnovali více pozornosti jejím omylům? Proč vlády vždy znovu ukřižují Krista, exkomunikují Koperníka a Luthera a prohlásí Washingtona a Franklina za rebely?

Zdá se, že svévolné a praktické odmítnutí autority vlády je jediným občanským přestupkem, na který vláda nikdy ani nepomyslela, jelikož se mu nedostalo žádného konkrétního a přiměřeného trestu. Když nemajetný člověk jedinkrát nezaplátí státu devět šilinků¹³ kvóty, může být uvězněn na dobu, kterou nelimituje žádný přijatý zákon,

takže délka jeho trestu záleží jenom na svévoli jeho vězňatelů. Když by ale stejný člověk uloupil státu devadesát krát devět šilinků, brzy by byl zase propuštěn.

Jestliže je nespravedlnost nevyhnutelným třením vládní mašinerie, nechme to být; třeba se to uhladí – nebo se spíše opotřebuje mašinerie. Kdyby měla nespravedlnost vládní mašinerie svou vlastní pružinu, kladku, lanoví nebo hřídel, pak by se možná dalo uvažovat o tom, že snaha o její nápravu může způsobit více zla než užitku. Jenomže když nespravedlnost svou povahou nutí nás všechny, abychom byli jejími nástroji proti jiným lidem, pak říkám: porušte zákon. Ať je váš život protitřením, které mašinerii definitivně zastaví. Povinností každého je ujistit se, že se ničím nepropůjčuje zlu, které sám odmítá.

A co se týče způsobů, které by k nápravě nespravedlností nabídla vláda sama, o žádných nevím. Na jejich splnění je lidský život krátký. A je přece tolik jiných záležitostí, kterými je třeba se zabývat. Nepřišel jsem na tento svět, abych ho učinil tím nejlepším místem pro život, ale abych v něm žil, dobrém nebo špatném. Každému je souzeno dělat jenom něco, protože nikdo nemůže dělat všechno. Důležité je, aby nikdo nedělal nic zlého. Není o nic víc mou povinností posílat petice guvernérovi nebo zákonodárcům, jako je jejich povinností posílat petice mně, a jestliže oni nemají zájem naslouchat mým peticím, proč bych já měl naslouchat jejich? Ale v tomto případě neposkytl stát žádnou jinou volbu. Už jeho ústava je zlem. Možná to zní tvrdě, nevděčně a nesmířlivě; ale znamená to s největší laskavostí a uznáním pohlédnout na jediný princip, který si takovýto pohled zaslouží a dokáže ho ocenit.

Nezdráhám se říct, že ti, kteří sami sebe nazývají aktivisty za zrušení otroctví, by měli s okamžitým účinkem zastavit svou osobní i majetkovou podporu vládě státu Massachusetts a nečekat, až získají většinu jediného člověka. Stačí, když mají na své straně Boha, nemusí už čekat na nikoho dalšího. Mimo to, každý člověk, který je spravedlivější než jeho soused, sám tvoří tuto většinu jednoho.¹⁴

S americkou vládou, lépe řečeno s jí zastupující státní vládou, se přímo, tváří v tvář, setkávám jednou ročně, ne víc, v osobě výběřčího daní. Toto je jediný způsob, kterým se může člověk mého postavení s vládou setkat a tehdy jako by vláda říkala: „Respektuj mě!“ Nejjednodušší, nejúčinnější a za současného stavu věcí nevyhnutelnou reakcí je odmítnout to. Můj soused, výběřčí daní,¹⁵ je mým

soupeřem, protože přece vedu spor s lidmi, a ne s pergamenovými svitky. Stát se nástrojem vlády bylo jeho svobodnou volbou. Nemůže rozeznat rozdíl mezi sebou jako vládním zmocněncem a sebou jako člověkem, dokud není donucen rozhodnout se, jestli se mnou bude nakládat jako se svým sousem a smírlivým člověkem, ke kterému chová úctu, nebo jako s pomatencem, který ruší veřejný pořádek, a zkusit, zdali dokáže překonat tuto překážku v porozumění bez toho, aby jeho práci provázela tvrdá a nevážená slova. Dobře vím, že kdyby tisíc mužů, kdyby sto mužů, kdyby deset mužů, které dokážu jmenovat, kdyby jenom deset *čestných* mužů, ano, dokonce *jediný* čestný muž ve státě Massachusetts ve jménu zrušení otroctví rozvázal svůj svazek s vládou a šel za to do vězení, znamenalo by to konec otroctví v Americe. Protože nezáleží na tom, jak nevýznamným zdá se být počátek; co je jednou řádně vykonáno, je vykonáno na věky. Jenomže my o tom raději mluvíme, prohlašujeme to za naše poslání. Reforma je dobrou živností mnoha novin, ale žádného člověka. Kdyby můj ctěný spoluobčan, zástupce vlády, který věnuje mnoho dní svého času diskusím v jednací síni o otázce lidských práv,¹⁶ i když jemu samotnému nehrozí vězení v Karolině, nechal se uvěznit státem Massachusetts, státem, který se tak důkladně snaží svrhnout vinu za otroctví na někoho jiného, naši zákonodárci by patrně neodložili projednávání celé záležitosti na následující zimu.

Pod vládou, která kohokoli nespravedlivě uvězní, je jediným místem pro spravedlivého člověka vězení. Patřičným místem, jediným místem, které dnes Massachusetts může poskytnout svým svobodným a nezoufajícím si duším, je vězení; být izolován od státu jeho vlastním rozhodnutím, tak jako jsem se už před tím já sám izoloval svými principy. Vězení je tím místem, kde uprchlý otrok, mexický zajatec i domorodý indián naleznou obhajobu svých činů, na oddělené, ale svobodné a spravedlivé půdě, kterou má Stát pro své oponenty. Vězení je jediným místem v otrokářském státě, na kterém může svobodný člověk se ctí setrvat. Kdo by si snad myslel, že ve vězení ztratí svůj vliv, že jeho hlas odtud nedosáhne vládních uší, že být ve vězení už neznamená být nepřítelem, ten neví, oč je pravda silnější než lež, a jak účinně a výřečně bojuje s nespravedlností ten, kdo ji na vlastní kůži pocítil. Dejte svůj hlas, nejenom kus papíru, ale celý svůj vliv. Menšina je bezmocná a dokud se podřizuje většině, není dokonce ani menšinou; ale je neporazitelná, když se do věci vloží celou svou vahou. Kdyby se

měl stát rozhodnout, jestli bude věznit všechny statečné muže a ženy, nebo se vzdá války a otroctví, zvolil by bez zaváhání. Když se tisíc mužů rozhodne v tomto roce nezaplatit daň, nebude to násilné a krvavé opatření, kterým by bylo tuto daň zaplatit a umožnit tak Státu páchat násilí a prolévat krev. Což je vlastně definice nenásilné revoluce, jestliže je tato možná. Když se výběrčí daní nebo jiný státní úředník zeptá, jako se zeptali mne: „Ale co mám dělat?“, má odpověď zní: „Když chceš něco skutečně udělat, rezignuj na svůj úřad.“ Když občan odmítne vládu podpořit a úředník opustí svůj úřad, revoluce je dosaženo. Ale i kdyby tekla krev. Cožpak z poraněného svědomí také neteče krev? Krev, která odplaví odvahu a lidskou nesmrtelnost. Tuto krev teď vidím téci.

Uvažoval jsem o uvěznění oponenta vlády spíše než o zabrání jeho majetku – i když by oboje sloužilo stejnému účelu – protože ti, kdo se nejvíc zastávají práva, a jsou proto pro zkorumpovaný stát nejvíce nebezpeční, většinou netráví svůj čas hromaděním majetku. Pro ně má stát jen pramalý význam, a i ta nejmenší daň se jim zdá přemrštěnou, obzvláště když jsou nuceni na ni vydělávat fyzickou prací. Kdyby se lidé úplně obešli bez peněz, i stát by byl na rozpacích je od nich vymáhat. Ale bohatý člověk – aniž bych chtěl zabřednout do záštiplného porovnávání – je vždy jaksi majetkem instituce, která mu přinesla bohatství. Vyjádřeno v absolutních termínech, více peněz, méně ctnosti; protože peníze stojí mezi člověkem a jeho záměry, jsou vykonavatelem těchto záměrů, takže způsob jejich získání nepodléhá zbytečným morálním ohledům. Peníze nenutí klást si důležité otázky, kromě té jediné a zbytečné – jak je utratit. Bohatý člověk je odcizen morálním pohnutkám. Jeho šance žít se snižuje úměrně s tím, jak roste to, co sám nazývá „prostředky“. Nejlepší věc, kterou může bohatý člověk udělat pro své okolí je, když pokračuje v představách, které měl jako chudý člověk. Ježíš odpověděl Herodiánům tak, jak zasloužili. „Ukažte mi peníz daně,“ řekl – a jeden z nich vytáhl z kapsáře minci. Když užíváte peníz s obrazem Císaře, to jest *když jste se podřídili Státu* a požíváte výhod Císařovy vlády, pak mu zaplaťte svůj díl zpátky, když o to požádá; „Dávejtež tedy co jest císařovo, císaři a co Božího, Bohu,“¹⁷ – a nezanedbal je o nic moudřejší, protože jim o poznání ani nešlo.

Když rozmlouvám i s těmi nejsvobodnějšími ze svých sousedů, cítím, že jakkoli vzletně mluví o závažnosti naší otázky a o důležitosti, kterou přikládají veřejnému pořádku, podstatou celé věci

je to, že se neobejdou bez ochrany současné vlády a mají strach z následků, které by občanská neposlušnost mohla způsobit jejich rodinám a majetku. Co se mne týče, nerad bych podlehl představě, že se kdy spoléhám na ochranu státu. Jenomže, když odmítnu autoritu státu, poté co je na mě žádáno zaplacení daně, stát brzy zabere a zničí můj majetek a bude takto navždy pronásledovat mne i mé děti. Zde je problém. Je nemožné žít čestně, a přece být členem této společnosti. Nemá smysl nashromáždit majetek, který má být opět uloupen. Obývat skrýš místo domova a pěstovat jenom drobnou úrodu, která musí být rychle snědena. Žít ve spolehnutí se jenom na sebe samého, připraven kdykoli vyrazit na útěk. Člověk může zbohatnout i v Turecku, když bude ve všech ohledech řádným občanem turecké vlády. Konfucius říká: „Když je stát řízen principem rozumu, bída a mizérie jsou hanbou společnosti; když stát není řízen principem rozumu, hanbou společnosti jsou bohatí a urození.“ Ne; pokud nechci, aby mne stát Massachusetts ochraňoval i ve vzdálených jižanských přístavech, kde by moje svoboda mohla být ohrožena, a pokud mým jediným cílem je mírumilovnou prací vytvořit svůj domov v tomto Státě, mohu si dovolit odmítnout svou podřízenost vládě a její právo sáhnout na můj život a majetek. Stojí mne to v každém ohledu méně riskovat postih za opozici vůči vládě, než se této vládě podřídit. Podřízení jaksi snižuje můj pocit vlastní hodnoty.

Před několika lety mne stát oslovil ve jménu církve a požadoval zaplacení určité sumy na podporu duchovního, kterého kázání navštěvoval sice můj otec, ne však já osobně. „Zaplat, nebo skončíš ve vězení“, byla zpráva, kterou pro mě měla vláda. Odmítl jsem zaplatit. Jenomže naneštěstí mí spoluobčané pokládali za vhodné zaplatit. Nevidím žádný důvod, proč by měl učitel přispívat na podporu kněze a ne naopak; i když já sám jsem nebyl státním učitelem, jenom jsem si přivydělával výukou dobrovolníků. Nechápu též, proč by lyceum nemohlo požádat stát o podporu, když to dělá církev. Nicméně na požádání výběřčího jsem předložil písemné prohlášení: „Dávám ve veřejnou známost, že já, Henry Thoreau, si nepřeji být považován za člena žádné společnosti, do které jsem vědomě nevstoupil.“ To jsem odevzdal městskému úředníku. Stát, který se takto dozvěděl, že si nepřeji být považován za člena oné církve, mě od té doby se žádným podobným požadavkem neobtěžoval. Kdybych znal všechna jejich jména, oficiálně bych odmítl své členství ve všech organizacích a společnostech, do

kterých jsem nevstoupil, nemám ale bohužel k dispozici jejich úplný seznam.

Už šest let neplatím daň z hlavy.¹⁸ Z tohoto důvodu jsem byl jednou, na jednu noc, vsazen do vězení; a když jsem tam stál a přemítal o tři stopy tlustých kamenných zdech, stopu tlustých vrat ze dřeva a oceli a železném mřížoví v oknech, dolehla na mne pomatenost této instituce, považující mou osobu za pouhý raneček masa a kostí, který je možné potrestat uvězněním. Překvapilo mne, že toto má být nejlepší řešení, které vláda pro svůj problém se mnou má, a že se vlastně nikdy nepokusila využít pro sebe mých služeb. Uvědomil jsem si, že když já jsem měl být oddělen od spoluobčanů kamennou zdí, je oddělovala ještě větší zeď od svobody, které jsem já dosáhl. Necítil jsem se ani na chvíli v ničem omezen a budova vězení mi připadala jako zbytečné plýtvání zdí a omítkou. Měl jsem pocit, že jsem to já jediný ze všech obyvatel města, kdo skutečně zaplatil daň. Správci věznice nevěděli, jaký postoj ke mně zaujmout, takže jejich chování někdy sklouzlo k hrubosti. V každém jejich počínu, dokonce i v komplimentech vůči mé osobě, bylo skryté fatální neporozumění mých pohnutek; měli za to, že mou jedinou tužbou bylo stát na druhé straně vězeňské zdi. Musel jsem se pousmát nad tím, jak příčinlivě uzamkli dveře za mými myšlenkami, které je pronásledovaly i vně cely, přičemž právě mé myšlenky byly to jediné, co na mě bylo nebezpečného. Protože neměli přístup k mému já, rozhodli se potrestat mé tělo; jako uličníci, pro které je týrání psa prostředkem, jak potrestat jeho majitele. Pochopil jsem slabomyslnost této vlády, která nedokáže rozeznat své spojence od svých nepřátel, a ztratil jsem k ní i zbytky respektu. Vlastně mi té vlády bylo líto.

Soupeřem státu proto nikdy není intelektuální nebo morální názor jeho občanů, ale jenom jejich tělesná schránka a jejich smysly. Stát nevládne výjimečnou, a proto nadřazenou moudrostí nebo morálkou, stát vládne jenom větší fyzickou silou. Nenarodil jsem se proto, abych byl k něčemu donucován. Vždy budu dýchat po svém vlastním způsobu. Uvidíme, kdo je silnější. Jakou sílu mají masy? Jenom ti, kteří se řídí vyššími zákony než já, mne mohou k něčemu nutit. Nutit mne, abych byl jako oni. Nechci ani slyšet o *lidech*, kteří by byli většinou *nuceni* žít určitým způsobem života. Jaký by to byl probůh život? Když se setkám s vládou, jejíž krédo vůči občanu je „Peníze nebo život!“, proč bych měl ukvapeně odevzdávat své peníze? Vláda může být v nesnázích a nevědět co si počít, ale tomu já

nemohu pomoci. Musí si pomoci sama, tak jako já. Nemá cenu nad tím lamentovat. Já nejsem zodpovědný za úspěšné fungování mašinerie společnosti. Nejsem potomkem jejího konstruktéra. Chápu, že když vedle sebe vzklíčí žalud a kaštan, oba se snaží získat pro sebe co nejvíce místa, a oba se přitom řídí svými vlastními zákony a rostou a kvetou, jak nejlépe dovedou, až jeden z nich třeba zastíní a zahubí toho druhého. Když rostlina nemůže žít podle své povahy, zahyne. O člověku platí totéž.

Noc ve vězení byla pro mne novou a zajímavou zkušeností. Když jsem vstoupil, vězňové oblečení jenom v košilích právě vedli rozmluvu v chladivém večerním vzduchu vězeňské chodby. Dozorce oznámil, že je čas vrátit se zpátky do cel, a já slyšel jejich kroky, jak se pomalu trousily do svých stísněných příbytků. Můj spoluvězeň mi byl dozorcem představen jako „dobrý parták a vlídný člověk“, a když se dveře do cely zavřely, ukázal mi, kam si pověsit klobouk a jak to tady vůbec chodí. Cely se bílily jednou měsíčně a ta naše byla ze všech nejbělejší, jednoduše zařízená a velice úpravná. Přirozeně chtěl vědět, odkud jsem a co mě do vězení přivedlo, a já potom, co jsem mu vše vylíčil, jsem se ho optal na totéž, protože jsem předpokládal, že je to čestný člověk. „No“, řekl, „obvinili mě, že jsem podpálil stáj, ale to já neudělal“. Pokud jsem mohl zjistit, provinil se tím, že šel opilý spát do stáje, zapálil si dýmku a stáj shořela. Měl pověst přemýšlivého člověka a čekaje na soud, trávil ve vězení už třetí měsíc; další tři ho ještě čekaly. Zdálo se, že se tam už docela zabydlel a že byl spokojen, vždyť měl stravu zcela zdarma a tvrdil, že je s ním důstojně nakládáno.

Měl pro sebe jedno okno a já druhé; rychle jsem zjistil, že kdybych měl ve vězení zůstat déle, mou hlavní činností by bylo dívat se z okna. Brzy jsem se seznámil s ostatními trakty budovy, prohlédl si místa, kterými se vězňům podařilo z vězení uniknout a vyslechl historky o předchozích obyvatelích naší cely. I vězení má svou historii a své slavné příběhy, které nikdy nepřekročí jeho zdi. Toto byl pravděpodobně jediný příbytek našeho města, ve kterém jeho obyvatelé skládali básně, které pak byly tištěny ve vězeňském oběžníku. Dostalo se mi možnosti přečíst si obsáhlou báseň, kterou napsal mladík, chycen při pokusu o útěk. Mstil se tím, že své verše neustále zpíval.

Bál jsem se, že svého spolunocležníka už nikdy nevidím, a tak jsem se snažil dozvědět se od něho co nejvíce. Po skončení našeho dlouhého rozhovoru mi ukázal mou postel a nechal mě sfouknout lampu.

Bylo to jako cesta do daleké krajiny, kterou jsem nikdy nedoufal uzříť, ta noc ve vězení. Spali jsme pod

otevřenými okny a mně se zdálo, že jsem nikdy předtím neslyšel bít hodiny na radniční věži, ani zvuky vesnického večera. Bylo to, jako vidět naše městečko ve světle středověku, jako by se naše říčka Concord proměnila v Rýn a před mýma očima se míhaly výjevy hradů a rytířů. Byly to hlasy kupců z dávných časů, které jsem slyšel z ulic. Stal jsem se nedobrovolným posluchačem všeho, co bylo vyřčeno v kuchyni nedalekého hostince – byl to pro mě úplně nový a vzácný zážitek. Jako bych se na místo, ve kterém žiji, díval zvětšovací sklem. Byl jsem jeho součástí. Nikdy předtím jsem neviděl jeho instituce. A toto je jedna z jeho podivných institucí, protože jsme v okresním městě. Začínal jsem chápat, co byli vlastně její obyvatelé zač.

Ráno jsme otvorem ve dveřích dostali snídani v cínové misce. Pintu horké čokolády, tmavý chléb a železnou lžici. Když jsme měli vrátit misky, jako pravý zelenáč jsem vracel i kus chleba, který jsem nestihl dojst. Můj spolubydlící ho však stihl schovat a řekl, abych si ho nechal k obědu. Brzy na to byl odveden pracovat na nedaleké pole, kam chodil každý den a rozloučil se se mnou pochybuje, že mě ještě někdy uvidí.

Když jsem byl propuštěn – protože někdo zasáhl a daň za mne zaplatil¹⁹ – nepostřehl jsem žádné běžné změny, které by pozoroval ten, kdo byl uvězněn jako mladý muž a opouští vězení jako stařec; a přece, viděl jsem změnu – ve městě, ve vládě, v celé zemi – větší, než může způsobit pouhý čas. Ještě ostřeji jsem uviděl Stát, ve kterém žiji. Lépe jsem vnímal to, do jaké míry můžu důvěřovat lidem, se kterými žiji, jako sousedům a přátelům, že jejich přátelství není do zlých časů, že jejich hlavním cílem není konat dle pravdy, že jsou jiným plemenem než já, odlišným svými předsudky a pověrami, že nechtějí nic riskovat, ani svůj majetek, v zápase o lidskost; že přece nebyli ušlechtilí, že se chovali ke zloději tak, jako se zloděj choval k nim, a doufali, že dodržováním předpisů, modlitbami a občasnými „dobrymi skutky“ spasí své duše. Možná, že jsem na své sousedy příliš příkrý, protože se mi zdá, že většina z nich ani neví, že má ve svém městečku takovou instituci, jakou je vězení.

Bývalo u nás kdysi zvykem, že když chudý dlužník vycházel z vězení, jeho známí ho čekali a zdravili pohledem skrze své zkřížené prsty, které představovali mřížoví vězeňských oken, „Jakpak se vede?“. Mí sousedé mě takto nezdravili; dívali se na mne, pak na sebe, jako bych se vrátil z daleké cesty. Když mne zatkli, byl jsem právě na cestě k obuvníkovi, abych si vyzvedl spravený pár bot. Když mne ráno pustili, dokončil jsem svou pochůzku, nasadil si spravené boty a přidal se k borůvkářské výpravě. Půl hodiny na to – vždyť založit koni postroj je otázkou okamžiku – jsme byli

uprostřed pole borůvkových keřů na jednom z nejvyšších pahorků v okolí dvě míle za městem. A Stát nebyl nikde na dohled.

Toto je celý příběh *Mých vězení*.²⁰

Nikdy jsem neodmítl zaplatit cestní daň, protože tak jako je mým zájmem být špatným poddaným, tak je mým zájmem být dobrým sousedem, a co se týče podpory škol, přispívám svým dílem tím, že vyučuji své spoluobčany. Důvodem, pro který odmítám platit daně, není žádná jejich konkrétní položka. Chci jenom jednoduše odmítnout loajalitu vůči státu, být účinně mimo něj. Není mou starostí sledovat osud svého dolaru do chvíle, než koupí člověka nebo mušketu, kterou je možné člověka zabít – dolar je nevinný – je ale mou starostí zodpovídat za účinek své loajality. Svým způsobem jsem státu vyhlásil tichou válku, i když ho i nadále budu v rámci možností využívat, jak je to v těchto případech běžné. Když za mne jiní zaplatí daň ze sympatií, které pocítují ke státu, dělají jenom to, co už udělali za sebe, i když tak napomáhají nespravedlnosti do větší míry, než stát nevyhnutelně vyžaduje. A když zaplatí z důvodů špatně pochopené solidarity vůči mé osobě, aby mne zachránili před vězením a ztrátou majetku, je to proto, že nedomysleli, jak dalece zasahují jejich soukromé pohnutí do věcí veřejných.

Toto je tedy má současná pozice. Ale člověk nemůže být v takovémto případě nikdy dost opatrný, aby jeho činy nebyly svedeny z cesty zatvřelostí nebo falešnými ohledy k názorům jiných. Ať všichni vědí, že dělám jenom svou věc, kterou v tuto chvíli považuji za správnou.

Někdy si myslím, „ti lidé to nemíní zle, jsou jenom neznalí“; byli by prospěšnější, kdyby věděli jak na to. Proč trápit své sousedy a nutit je, aby se k nám zachovali jiným způsobem, než k jakému je vede jejich přirozenost? Jenomže znovu, to ještě není důvod, abych i já činil jako oni, a prodlužoval tak mnohem těžší útrapy zotročených. Mohu se ptát, když milióny lidí aniž by cítily rozhořčení nebo nepřátelství, vlastně bez jakýchkoli osobních pocitů, požadují, abych zaplatil několik šilinků daně, přičemž z hlediska ústavy pro ně neexistuje možnost jejich požadavek změnit nebo vzít zpět a pro mne neexistuje možnost odvolat se na milióny jiných lidí, proč se vystavovat této ohromné a zdrcující síle? Ani chladu a hladu, větru a vlnám neodoláváme tak tvrdošíjně; tiše se podřídíme tisícům podobných nevyhnutelností. Nedáváme ruku

do ohně. Ale přece, přesně tím dílem, jakým považuji tuto sílu za ne úplně nevědomou, ale zčásti i lidskou, a uvědomuje si, že i já sám jsem s lidskou částí této síly spjat, věřím, že zde pro ni je možnost odvolat se. Především a okamžitě odvolat se k Stvořiteli a pak tedy k sobě samému. Když však strčím ruku do ohně, nemohu se odvolat ani k stvořiteli ohně, ani k ohni samotnému a já jediný jsem vinný. Kdybych dokázal sám sebe přesvědčit o tom, že mám důvod být spokojen s mými spoluobčany takovými, jací jsou, a podle toho se k nim i chovat, ne podle mých požadavků a očekávání, jací bychom oni i já měli být, pak jako správný muslim a fatalista, snažil bych se být spokojen se stavem věcí, jaký je, a považovat to za vůli boží. Především je zde rozdíl mezi vzdorováním této síle a čistě přírodní síle nevědomé. Vzdor vůči té první vede k její změně. Nemůžeme ale jako Orfeus očekávat, že změníme povahu kamení, stromů nebo zvířat.

Není mým cílem vést spor se žádným člověkem nebo národem. Nechci se dohadovat o maličkostech, zabývat se drobnými rozdíly nebo se vyvyšovat nad své sousedy. Dokonce by se dalo říct, že hledám výmluvy k tomu, abych mohl respektovat zákony této země. Jsem k tomu plně připraven. Zajisté mám ale důvod sám sebe v tomto bodě podezřívat; každý rok, když se ke mně dostaví výběrčí daní, přistihnu se při ochotě zamyslet se ještě jednou nad počiny vlády a nad náladou lidu a nacházím mnoho záminek k podvolení se. Věřím, že stát bude brzy schopen zbavit mě této práce a já nebudu o nic větším vlastencem, než mí spoluobčané. Z nižšího hlediska vzato, naše ústava, se všemi jejími chybami, je velice dobrá; zákony a soudy si zaslouží uznání, dokonce i naše vláda, jakož i vláda americká, jsou v mnohém ohledu cennými a vzácnými instrumenty, za které bychom měli být vděční. Jenomže viděny z trochu vyššího hlediska jsou takovými, jaké jsem je na těchto stránkách popsal. Kdybychom měli použít hledisko nejvyšší, kdo rozhodne o tom, jaké tyto vlády jsou a jestli má vůbec cenu věnovat jim pozornost?

Vláda mi nicméně nedělá mnoho starostí a nemám ve zvyku jí věnovat mnoho svých myšlenek. Nestává se často, dokonce ani v tomto světě, abych byl vládě podřízen. Nemoudří vládcí a reformátoři nemohou překážet člověku, který se těší svobodným myšlenkám, představám a fantaziím.

Vím, že většina lidí smýšlí jinak než já; ale ti, kteří své životy profesionálně zasvětili správě věcí veřejných, mne uspokojují ze všech nejméně. Politici a zákonodárci, jsouce polapeni ve své instituci,

na ni nikdy nemohou střízlivě a jasně pohledět. Mluví o tom, že oni hýbou společností, ale bez společnosti by pro ně nebylo místa na výsluní. Snad jsou to mužové s určitou zkušeností a úsudkem a bezpochyby jsou často autory duchaplných, a dokonce užitečných společenských uspořádání, a za to jim patří náš dík; ale jejich důvtip a užitečnost má své nepřilíš široké hranice. Chtěli by zapomenout, že svět není řízen politickými rozhodnutími. Webster²¹ není nikdy dostatečně vzdálen názorům vlády, a proto o ní nemůže s autoritou mluvit. Jeho slova znějí moudře pro ty zákonodárce, kteří o žádné zásadní reformě současné vlády nepřemýšlejí. Ale pro myslitele a ty, kteří vytvářejí zákony věčné, je to, jako by se na problém ani nepodíval. Zná mnoho lidí, jejichž klidné a moudré spekulace o našem problému by velice rychle odhalily omezený rozsah jeho mysli. A přece, v porovnání s ubohými projevy většiny reformátorů, a ještě ubožejší moudrostí a výřečností politiků obecně, patří jeho slova mezi to nemnoho rozumného a cenného, čehož se nám dostává, a díky Bohu za něj. Poměrně vzato, je vždy silný ve svých názorech, originální, a především praktický. I když jeho předností není moudrost, ale obezřetnost. Pravdou dle právníka není Pravda, ale důslednost nebo zásadové účelné opatření. Pravda je vždy v souladu sama se sebou, a její úlohou není především vyjevit spravedlnost, protože ta nemusí odporovat zločinu. Webster si plně zaslouží být označen za Ochránce Ústavy. Jeho výpady a údery jsou skutečně všechny jenom obranné. Není vůdcem, ale následovníkem. Jeho vůdci jsou muži roku '87.²² „Nikdy jsem se nepokusil,“ říká, „a nikdy se nepokusím pozměnit dohodu, tak jak byla podepsána, podle které vstupují jednotlivé státy do Unie.“²³ Když přijde řeč na to, že Ústava dovoluje otroctví, jeho odpověď je: „Protože to je součástí původní dohody, nechme to být.“ Aniž bych zpochybňoval pronikavost jeho pohledu a jeho výjimečné schopnosti, Webster nedokáže osvobodit fakt od nánosů politických souvislostí a vidět ho jako skutečnost, se kterou může intelekt volně nakládat. Jak dnes například může v Americe někdo na otázku otroctví dát odpověď, jakou jsme slyšeli od něho, když navíc mluvil jako soukromá osoba: „Způsob, kterým vlády států praktikujících otroctví s tímto problémem naloží, musí být ponechán jejich úvaze, odpovědnosti jejich občanů, obecným pravidlům spravedlnosti a Bohu. Názory, pocházející odjinud a mající původ v pocitu lidskosti, nebo kdekoli jinde, s tím nemají nic společného. Nikdy jsem je nepodporoval a nikdy nebudu.“ Ti, kteří neznají čistšího zdroje

pravdy, kteří neobjevili horní tok jejího proudu, se drží Bible a Ústavy a s úctou a pokorou pijí z tohoto jezírka poznání; ti však, kdo uzřeli pramínek, kterým je toto jezírko napájeno, pokračují ve své pouti k jeho pramenům. Amerika nemá svého skutečného génia zákonodárství. I v dějinách světa jsou tito mužové vzácností. Máme po tisících své mluvčí, politiky, muže výřečné. Ale zatím se nenašel nikdo, kdo by byl schopen dosáhnout dohody o těch nejvíce diskutovaných problémech. Výřečnost nám imponuje zcela samoučelně, ne snad proto, že by byla schopna sdělit pravdu nebo inspirovat hrdinské činy. Naši zákonodárci pořád ještě nepochopili relativní hodnoty, kterými jsou pro národ volný trh a svoboda, jednota a poctivost. Postrádají talent a zkušenost v základních otázkách daní a financí, obchodu, výroby a zemědělství. Kdyby tato země zcela podléhala rozhodnutím mluvčů v Kongresu a nevyužívala zkušeností a vlivu svého lidu, dlouho by si svou pozici mezi světovými národy neudržela. Osmnáct set let, i když možná nemám právo to hodnotit, je na světě Nový Zákon, a přece se ještě nenašel zákonodárce, kterého by jeho moudrost a talent nadaly schopností nechat se osvětit světlem, které tento zákon vrhá na celé umění zákonodárství.

Autorita vlády, dokonce i vlády, které jsem ochoten se podřídit – protože bych s radostí přijal za svou vládu, která zná a dokáže víc než já, a v mnoha ohledech i vládu, která se tomu alespoň přibližuje – je stále nevyjasněna: bráno z hlediska přísné spravedlnosti, musí podléhat souhlasu těch, kterým vládne. Nemůže mít žádné jiné právo na mou osobu a majetek než to, kterého se já dobrovolně zřeknu. Pokrok od absolutní k omezené monarchii, od konstituční monarchie k demokracii, je pokrokem směrem ke skutečnému respektu k jednotlivci. Je demokracie, tak jak ji známe, posledním možným zdokonalením vlády? Není snad možné postoupit ještě o krůček dál směrem k uznání a uznávání práv člověka? Svobodný a osvícený stát může existovat jen tam, kde jedinec je uznáván jako vyšší a nezávislá síla, ze které pak pochází síla a autorita státu, a dle toho je s jedincem také nakládáno. Obírám se představou státu, který dokáže být spravedlivý ke všem lidem, chovat k nim úctu jako k sousedům, a dokonce nepovažovat za protiřečení své moci, když se někdo rozhodne žít mimo něj, nemaje s ním nic společného, plníce však své povinnosti souseda a bližního. Stát, který by přinesl takovéto ovoce, by připravil cestu pro ještě dokonalejší a lepší uspořádání, o kterém jsem už také mnoho přemýšlel, ale ještě jej nikde neviděl.

¹ Ve svém prvním vydání v listě *Aesthetic Papers* v roce 1849 vyšel esej pod názvem *Odpor vůči vládě* (Resistance to Civil Government). Ještě před jeho vydáním, v lednu a pak opět v únoru 1848, přednesl Thoreau před budovou lycea v Concordu některé části eseje jako přednášku pod názvem *Práva a povinnosti občana ve vztahu k vládě* (The Rights and Duties of the Individual in Relation to Government). Po smrti autora byl esej v roce 1866 přetištěn ve sbírce *Američan v Kanadě* pod názvem *Občanská neposlušnost* (Civil Disobedience), pod kterým se mnohem později proslavil. Tento titul, i když velice často užíván, pravděpodobně nepochází z pera autora a mnozí odborníci se opět vracejí k titulu prvního vydání, který, jak Thoreau naznačuje, byl narážkou na *Povinnost podřídit se vládě* (Duty of Submission to Civil Government), název jedné z kapitol v díle Williama Paleyho *Zásady morální a politické filozofie* (Principles of Moral and Political Philosophy), které vyšlo v roce 1785. I když byla svého času ignorována, ve dvacátém století se *Občanská neposlušnost* stala prací zásadního významu. Ovlivnila myšlenky Mahátmy Gándího a jeho úsilí o dosažení indické nezávislosti a byla také inspirací americkému hnutí za občanská práva pod vedením Martina Luthera Kinga.

² Motto se poprvé objevilo v tiráži časopisu *Democratic Review*, který vycházel v New Yorku a který v roce 1843 publikoval dvě autorovy rané práce.

³ Mexická válka byla často kritizována jako „válka výkonné moci“, protože prezident James Knox Polk (volební období 1845-1849) zahájil bojové akce, aniž by došlo k oficiálnímu vyhlášení vál-

ky Kongresem. Mexická válka začala 13. května 1846 a jejím bezprostředním důvodem byl spor o hranice Texasu. Válka skončila v roce 1848 „vyrovnáním“, ve kterém připadla Spojeným Státům polovina tehdejšího území Mexika včetně území dnešní Kalifornie, Nového Mexika, Arizony, Nevady, Utahu, Colorada a Wyomingu. Mexiko dostalo odškodné ve výši 15 miliónů dolarů.

⁴ Slavné soudní rozhodnutí sira Edwarda Cooka z roku 1612.

⁵ Válečný přístav vojenského námořnictva.

⁶ Úryvek z písně Charlesa Wolfa *Pohřeb sira Johna Moora v Courruně* (1817), kterou Thoreau s oblibou zpíval.

⁷ Shakespeare: *Král John*. (Pozn. redakcie časopisu *Listy Bdelost'*: v niektorých prekladoch namiesto „abych vlastnil majetek“ možno nájsť „abych byl majetkem“).

⁸ Válka za nezávislost, ve které obyvatelé britských kolonií na Severoamerickém kontinentě pod vedením generála Washingtona porazili britská královská vojska a vyhlásili nezávislost Spojených států.

⁹ Přesný titul kapitoly je *Vysvětlení povinnosti podřídit se vládě*. Paley (1743-1805) byl anglický teolog a moralista a jeho dílo *Základy morální a politické filozofie* bylo na Harvardu jednou ze základních učebnic v čase, kdy tam Thoreau studoval.

¹⁰ Problém situační etiky citován Cicerem v jeho práci *De Officiis*, kterou Thoreau studoval.

¹¹ Thoreau poukazuje na ekonomické spojení pěstitelů bavlny z Jihu a výrobců a přepravníků ze Severu.

¹² Massachusetts.

¹³ Suma, kterou Thoreau odmítl zaplatit jako daň z hlavy.

¹⁴ John Knox (1505-1572), skotský církevní reformátor, známý výrokem: „Člověk, který má za sebou Boha, je vždy ve většině.“

¹⁵ Sam Staples, autorův soused a častý průvodce na zeměměřičských výpravách.

¹⁶ Samuel Hoar (1778-1856), jeden ze zástupců státu Massachusetts a právník v Concordu, byl v roce 1844 vypovězen z Jižní Karolíny zásahem tamějších zákonodárců. Hoar měl za úlohu prozkoumat zákony, které zakazovaly černočum pracujícím na lodích z Massachusetts vstup do přístavů Jižní Karolíny pod pohrůžkou uvěznění a předání do otroctví.

¹⁷ Ev. sv. Matouše 22.21.

¹⁸ Od roku 1840. Vězení zmíněné v další větě je Middlesex County Jail v Concordu, rozsáhlá tříposchodová budova. Thoreau byl uvězněn 23. nebo 24. července 1846.

¹⁹ Podle legendy zaplatil daň Ralph Waldo Emerson, to však není příliš pravděpodobné. Vzpomínky autorových příbuzných připisují tento čin tetičce Marii.

²⁰ Ironický odkaz na titul *Má vězení* (1832) – knihu vzpomínek italského básníka Silvia Pellica, ve které popisuje roky nucených prací, které prožil v rakouských žalářích.

²¹ Daniel Webster (1782-1852), prominentní politik druhé čtvrtiny 19. století.

²² Autoři Ústavy, kteří se sešli ve Filadelfii v roce 1787.

²³ Výňatek z Websterova projevu *Přijetí Texasu*, 22. prosince 1845.

* * *

Esej přeložil a poznámkami opatřil Vladimír Paulíny.